

FENYŐ ISTVÁN

SZOLGABÍRÁK HELYETT POLGÁROK

Két választás Magyarországon – Mikszáth előtt

A korteskedés, annak minden rákfenéje, az etetés-ítatás, a vesztegetések, a véres összetűzések „bunkókráciája” éppúgy érvényre jutott az 1848. évi népképviselési országgyűlés választásain, mint a megelőző, reformkori diétai követválasztások alkalmával. Petőfi szabadszállási, Arany János nagyszalontai kudarca erre elegendő tanúság. Mellettük azonban volt egy harmadik követjelölt is, Trefort Ágoston, a Batthyány-kormány földművelési-, ipari- és kereskedelmi minisztériumának államtitkára, aki kis híján szintén áldozatául esett a „pecsovicsok” választási intrikáinak és praktikáinak. Az ő esetére azonban a kutatás eddig nem fordított gondot, hiszen úgy tudtuk – joggal! –, hogy Trefort ott ült a 48-as országgyűlés padsoraiban. Csak arról nem volt tudomásunk, hogy ez milyen előzmények után és milyen körülmények közepette vált lehetővé.

Trefort, akárcsak centralista társai közül többen, már az 1843–1844. évi diétának tagja volt, Zólyom városát képviselte. E pályára tudatosan készült, a centralista tanítások fókuszában tudvalevőleg mindenekelőtt a népképviselési törvényhozás, a polgári parlamentarizmus megvalósítása állott, politikai eszméik szerint a végrehajtó hatalom felelősséggel tartozik a mindenkori országgyűlésnek, az állampolgárok számára az utóbbi testesíti meg a legfőbb hatalmi központot. Nem csoda tehát, ha a márciusi vívmányok győzelme, az áprilisi törvények életbeléptetése után a centralisták azon igyekeztek, hogy részeseivé lehessenek a megújuló nemzeti képviseletnek. Eötvöst 1848. június 19-én a Borsod megyei kövesdi kerületben, Kemény Zsigmondot három nappal később Kővár-vidéken közfelkiáltással választották képviselővé.¹ Szalay László csupán azért nem indult, mert diplomáciai megbízatással állandóan külföldön tartózkodott.

Társaihoz hasonlóan Trefort is arra gondolt, hogy olyan helyen jelölteti magát, ahol őt közelebbről ismerik. Szülőfaluját, a Zemplén megyei Homonnát választotta, ahonnan ugyan már fiatalon elkerült, de ahol apja évtizedeken át működött mint seborvos. S a falu közelében élt anyai pártfogónője, gróf Csáky Petronella, akinek segítségével ezúttal is bízhatott. Hamarosan azonban ő is a maga bőrén tapasztalhatta meg, mennyire igaz mindaz, amit barátja és sógora, Eötvös József *A falu jegyzője* lapjain a megyei élet viszasságairól oly érzékletesen három évvel korábban feltárt.

¹ CSIZMADIA Andor, *A magyar választási rendszer 1848–1849-ben (Az első népképviselési választások)*, Bp., 1963, 270, 282.

Az említett nagy költőkhöz hasonlóan Trefort is feltehetően gyanútlanul bízott akadálytalan megválasztásában. Az alapvető változás végbement, a nép bevásztja a törvényhozásba érte munkálkodó, hivatott képviselőit – mi sem természetesebb ennél? A választási előkészületek során azonban kiderült, hogy a konzervativizmus szilárdan tartja egykori hadállásait, a képviselőjelölt személyéről továbbra is a „bene possessio-natus” nemesség dönt. Az előtt pedig nem az számít, ki mennyit ér, hanem az, hogy mennyire hajlandó képviselni a birtokosi érdekeket. A homonnai kilátásokról a Pesti Hírlap június 20-i számában jelent meg az első vészjelzés.² A centralisták lapja arról tudósít, hogy Trefort ellen „a halál után is működő pecsoviccsok minden kitelhető eszkö-zőket felhasználják. Éspedig b. Luzsinszki Jánost akarják küldeni a nemzeti gyűlésbe. Ő a legújabb időkben is a sajtószabadság ellen hevesen kikelt. Azt, ha tőle függ, tán az előbbi gondolatból rendszerrel váltandja fel. Ily egyént nem választani nemcsak érdeke van minden kerületnek: hanem némileg rossz színezetben is mutatná azt fel. Ha a nép önjavát képes felfogni, nem mellőzheti el oly emberét, ki törvényhozói nagy képessége által az egész hon előtt ismeretes, s a lefolyt sötét emlékü időkben is folytonosan küzdött irodalmi és szociális téren a népjogok és közsabadság érdekében.”

Egy nappal később már azt tudjuk meg a pest-budai németajkú polgárság lapjából, a Pester Zeitungból, hogy Luzsinszky báró korteseinek híresztelése szerint Trefort a kommunizmus híve.³ Azért az, mert egykor írt a kommunizmusról. A lap szellemes hasonlat-tal utasítja el az effajta rágalmozó módszereket. Ha valaki a bankokról ír, akkor az illető uzsorás? „...Der brave intelligente Trefort, dessen gediegene politische und volkswirt-schaftliche Kenntnisse ganz Ungarn zu schätzen weiss, hat in Zemplén einen Mitbewer-ben zur Deputiertenstelle, welcher ein sonderbares Mittel benützt, um seinen Gegner unpopulär zu machen. – Baron Johann Luzsinszki, ein Zempliner Maupras und eifriger Chorist der Appony'schen Regierung bearbeitet die Wähler mit dem Gerücht: Trefort wäre ein Kommunist! – So hielt ihr vor einigen Jahren ein altes Fräulein für einen Wu-cherer, weil er über die Banken geschrieben! – Wir werden nächstens Gelegenheit haben, dem Publicum zu versichern, dass der Hr. Baron noch etwas Anderes ist, als ein Stim-menjäger mit schlechten unlautern Mitteln.”

A homonnai választás napján, június 24-én a Közlönyben már leplezetlenül megszólalnak az aggodalom hangjai.⁴ A kormány hivatalos lapja beszámol az észak-zempléni nép között keringő rémhírekről. Eszerint az itteni lakosság között az az álhír terjedt el, hogy a nemzetőrségi összeírás őket házanként egy-egy katona állítására kötelezi. Emiatt több helyen az összeírás meg sem történt. A nemesek közül pedig sokan meg sem jelen-tek, mert szerintük képességük eleve benne rejlik a nemesi diplomában. A tudósító sze-rint az általános helyzet Zemplénnek ezen a vidékén igen rossz: a kereskedelem Lengyel-orzággal megszűnt, különösen a borkereskedés pang, a szőlők nagyrészt parlagosodnak. A megye határszélén van számos birtok, amely a volt munkaerő kiválása következtében egyelőre elveszett a tulajdonos számára. Nem egészen egy héttel később, június 30-án

² *Hazai mozgalmak*, Pesti Hírlap, 1848. VI. 20., 86. sz.

³ *Budapest, 20. Juni*, Pester Zeitung, 1848. VI. 21., Nr. 701.

⁴ *Zemplénből. Sátoraljaiújhely, június 17.*, Közlöny, 1848. VI. 24., 15. sz.

pedig különböző választási machinációkról ad hírt a hivatalos lap. A híradás szerint az egyszerű választópolgár Zemplénben ki van téve mindenféle manipulációknak: „...Pókhálóként szövődik és nehezedik a választási agitációk terére egy, ki tudja, mily kiszámíthatatlan összefüggésben levő terv” – figyelmezteti olvasóit a Közlöny.⁵ Több itteni választókerületben a jelöltektől politikai hitvallomást és írott kötelezvényt kívántak. „...népünk legnagyobb része, mely a politikában még a kiskorúságot sem érte el, helyenként fennakadt ezen háló szálain” – állapítja meg fájdalmasan a tudósító. A vallás palástja alatt hitegetéssel, rágalmozással tévútra vezetik a megyében politikai jogokban először részesülő embereket.

Július 2-án már arról kell beszámolnia a Közlönynek, hogy a homonnai választás emberhalálhoz vezetett, s emiatt a választási procedúra félbe is szakadt.⁶ A híradás utal arra, hogy Trefort sikerének a választáson a szolgabírói beavatkozás állta gátját, majd némileg konkretizálja is e praktikákat: „...a tót ajkúak közül legtöbben minden megfontolást vagy meggyőződést mellőzve tömegestől vezetették a nép falunként a szavazás helyére.” A helyben készült választási jegyzőkönyv pedig sajátos tömörséggel fogalmaz: egyetlen szóval – „vérengzés” – minősíti a történeteket. Ebben benne van mindaz, ami egy olyan alkatot, mint Trefort, csak iszonyattal tölthetett el. A belügyminiszterhez küldött hivatalos jegyzőkönyv szövegét idézzük: „Zemplén megye középponti választmányától Belügyi Minister Úrnak hivatalból Budapesten. Minister Úr! Megyénkben kebelezett Homonnai választó-kerület részéről Képviselő megválasztásának vezérlésére kiküldött Választmányi elnök hivatalos jelentése szerint – a választás alkalmával a választók között történt vérengzés miatt a választás meg nem történhetvén – újabb választási határidőül f. e. Julius 3^{ik} napját tűzvéni ki, – midőn mindezekről Önt értesítenők – hivatalos tisztelettel vagyunk Önnek 1848^{ik} évi Junius hó 26^{kan} S. A. Újhelyben Zemplén Megye Középponti Választmánya nevében ifj. Nyomárkay József Helyettesített Jegyző.”⁷

Mi történt valójában? Hová vezetett a zömében írástudatlan, túlnyomórészt szlovák- és ruténajkú kárpátaljai nép között a féktelen izgatás? Az egykor klerikális, ebben az időben viszont már annál inkább liberális Nemzeti című újság 1848. július 2-i számának helyszíni tudósítása hitelesen megörökítette az eseményeket.⁸ A cikkben benne van egy darab magyar élet, a hatalom képviselőinek cinikus erőszakossága, a politika hazai alanyainak jellegzetes kiszolgáltatottsága:

„Homonnán június 24-én egy borzasztó eseménynek volt tanúja a szegény krajnyai nép, melyet a korteskedésben és erőszakoskodásban gyakorlott Marschalko-Luzsénszky verestollú pártja idézett elő.

Már június 1-ső napjától észrevehető volt azon elkeseredett ingerültség, melyet Trefort Ágoston föllépése szült. Négy megyei szolgabíró terrorismusi erejét fölhasználván, Trefort megbuktatására mindent elkövetett; az egyik azon ürügy alatt, hogy a be nem

⁵ Közlöny, 1848. VI. 30., 21. sz.

⁶ Zemplén. Sátorajjaiújhely, június 26., Közlöny, 1848. VII. 2., 23. sz.

⁷ Magyar Országos Levéltár, H-13. Bűm. Országlátszati Osztály, 1848–2–268.

⁸ Nemzeti, 1848. VII. 2., 45. sz.

iratandók telkeiktől megfosztandók lesznek, míg a beteg telkeseket egy szekéren 6 mértföldnyi távolságra Homonnára csődítette; a másik Dobrán világosan kimondá, hogy a Luzsénszkyra nem szavazókat katonának állítandja.

Hát az adófizetésről, utak csinálásáról, követjelöltünk veszedelmes elveiről mit nem beszéltek össze-vissza a hiszékeny népek?

Megírván b. Luzsénszky majd minden lelkészhez ajánló leveleit, azt tette Hunyor Mihály is a legtisztább jellemű Trefort Ágoston részére, s midőn a szolgabírák kényszerítő szavakkal kedvencöket mint követet éltették, a vidék főbirtokosai ú. m. gróf Csáky, gróf Vandernath Leopold, gróf Andrássyné, gróf Szirmayné, gróf Hardekné és Roll István 62 lelkeszettel egyhangúlag Trefort úr politikai hitvallomásához nemcsak ragaszkodván, de főleg azon indoktól áthatva, miképp tettleg is megmutassák, hogy valódi hazafiúságok és nemzetiségök szereteténél fogva, a panslavismus terjesztéséhez és a régi rendszerhez, úgy, mint az éjszaki hatalomhoz rokonszenvvel nem viseltetvén, a tisztelt ministerialis egyén megválasztásán előlegesen és elhatározottan megegyeztek. Összesereglett tehát mintegy 4000 ember, másnap reggel választási jogát gyakorlandó.

Június 24: a nép már együtt levén, mi a választást vezető elnöktől, Madarassy Miklóstól kívántuk, hogy a szabad választás nézetéből minden lelkész, szolgabíró és főkortes a néptől távozzék, ez magára hagyattassék, és meggyőződését követve, szavazzon.

Ez azonban megtagadtatott, és a közben tett óvásunk ellenére a szavazás csak egy kijelöltre, az elnök, törvény és szokás ellenies határozására megtörténendő volt, miután Marschalko Leo a követségei föllépésről lemondott, és minden képzelt erejét Luzsénszkynek átadta.

A szavazás csak egyedül a Luzsénszky pártjától fogadtatott el, embereink pedig akár hogy a várakozásban kifáradjanak, akár hogy koplalás által ritkuljanak, félreutasítottak.

Kértük továbbá az elnököt, hogy miután a mi embereink pálcáikat még a szomszéd helységekben eldobták, a vörös tollasok is fokosaikat és kardjaikat tegyék le; de e részben is sikertelen volt kérésünk.

Esedeztünk tovább, hogy miután az ellenrész embereinket az átmenetelre nagyon zaklatja, szabályozott katonaság őrvonalra állíttassék, de Reviczky és Szirmay szolgabírák jótállván, hogy csapatjaiktól semmi visszaélés nem fog történni, egy alig összealakult, néhány héberből álló őrsereg tagjai a nép közt felállítottak, kik a párt embereinek az átjövételt hozzánk megengedték, és embereink erőszakos átvitelét igen örömet fogadák: lovas és kardos főnökeiknek magok is utat nyitottak, csakhogy embereiket a mieinkből szaporíthassák.

De ez nem is csoda, mert a nemzeti őrsereg kapitánya gróf Vandernath Henrik rendelkezésére a párthoz tartozott, és vörös tollat tűzött ki.

E közben csak magára b. Luzsénszky Jánosra történvén a szavazás, miután ez 471re ment föl, és már csak igen kevés volt hátra, akkor a veres toll főnökei kardosan és erőszakosan egy majorban összesereglett embereinkre rohantak, azokat szabdalni és verni kezdvén.

Erre párthíveink, kik nem vérontás, de követválasztás végett gyülekeztek össze, természetes védelmi kötelességöknél fogva és minden izgatás nélkül, miután elleneiktől

először kövel dobáltattak, köhöz, zsindelyhez, kertkerítéshez fogván, a veres csapatot megszalasztották, mind a két részről 30–40 egyén ütést és kisebb sebet kapott.

Ezen jelenetre, a rendes katonaság előjövén, minden fegyverhasználat nélkül a rendet helyreállította. Ezekután a szavazás egy kevésbé folytatott, de csakhamar az elnök azon ellenvetésére, hogy a mi embereink részegek, önkényesen, minden előleges tanácskozás nélkül félbeszakasztott, de Szirmay Miklós úr felszólítására az elnök azon 3000 embert haladó tömeget maga megtekintvén világosan kimondotta, hogy tulajdon tapasztalása meggyőző, miképp a terjesztett hír valótlan.

Megjegyzésre méltó, miképp a bukott fél főnökei makacsul állítják, hogy Hunyor Mihály, a mérsékletesség apostola és a pálinka legdühösebb ellene, maga pálinkát osztogatott, és mások által osztogatott volna, holott ezen úr pálinka útján még az örök életbe sem akar eljutni, és habár reggeli 9 órától lakában mulatott is, mégis 3 tanú letett hite után vallják, hogy a tisztelt lelkész maga első dobált volna köveket az ellenfélre.

Bizony kár és vétek a tanúkat ilyen vallomásokra bírni, midőn 100 tanú is ellenkezőt bizonyíthat. Milyen gonoszságokat tett a részrehajló s kétségbeesett dobrai szolgabíró, Tercsánszky Illés, kit a kérdéses báró a múlt rendszer mellett csak egy fogásra is tisztviselőnek megtett és mai napig megtartott, miként büntettek nem a veres tollal szavazott nemzeti őrsereg tagjai, miként tömlőcöztettek a zöld ágat követő falusi bírák, azt egy részrehajlatlan ministerialis biztos kipuhatólandja. – Most pedig Trefort urat ezennel fölhívjuk, hogy miután földnépünkél, mely becses neve megemlítése miatt annyi üldözést és verést szenvedni vala kénytelen – az irántai bizodalom még sokkal inkább nevededett, a kitűzött küldői pályára, habár megválasztása más több helyeken is igen biztos és kiemelő, nálunk ismét föllépni és azt elfogadni szíveskedjék.

Többen”

A cikk befejező sorai két dolgot is valószínűsítenek. Az egyik: a kapacitáció annak szólhatott, hogy a „vérengzés” után Trefort nem látta értelmét a további küzdelemnek. A korteskedés nem az ő világa volt, annál is kevésbé, mert az ismert módszerek alkalmazásában az ő hívei sem maradtak el az ellenpárt mögött. S tudta jól, hogy négy szolgabíró egyesített erejével nem képes megbirkózni. (Igaza lett: a július 3-i megismételt szavazásnál 1949:1404 arányban alulmaradt Luzsinszkyvel szemben.⁹) Talán bejut a képviselőházba akkor, ha a kerület választóihoz küldött nyílt levélben lemond a központosításról, s ha a közteherviselés dolgában támogatja a „szúzvállak”, a „nemadóznak” pártját – sejteti a Közlöny 1848. július 15-i számának egyik olvasói levele.¹⁰ Ez azonban távol állott Trefort Ágoston politikai jellemétől.

A Nemzeti című lap beszámolójának vége mást is feltételez. Azt, hogy Trefortnak immár máshol is módja nyílt volna indulni. Ez a „máshol” a főváros, Pest-Buda terézvárosi kerülete volt, amely az utolsó percben hajlandó volt vállalni az államtitkár jelölését. Három nappal a homonnai vérengzés után, a Pesti Hírlap június 27-i számában tűnik föl

⁹ Zemplén, Közlöny, 1848. VII. 15., 36. sz.

¹⁰ Zemplén. S.a. Újhely, július 3., uo.

először Trefort fővárosi indulása: „...Pest városban jelenleg a követválasztás van napirenden. Arról beszél mindenki. Kossuth Lajos, mint halljuk, a belvárosban leendő elválasztva. Trefort Ágoston a Terézváros jelöltje. Éljenek. Szó van *Irányi* Dánielről is. Mi őt is örömmel látnók képviselőink sorában.”¹¹

Nem véletlenül nyújtott szorult helyzetében Trefortnak segédkezet a terézvárosi kerület. Tudták róla jól, hogy politikai pályája kezdetétől fogva támogatta a városok emancipációjának ügyét. Trefort ugyanis már centralista társait megelőzve pártolón szólt a városok ügye halaszthatatlan rendezéséről a Pesti Hírlap 1843. február 9-i számában.¹² Leszögezte: mivel a törvényhozás ipari és kereskedelmi ismereteket is igényel, elengedhetetlen, hogy a törvényhozásnál az iparúzó osztályokból is képviselők üljenek. A centralisták sorából ő volt az első, aki a városok ügyében Kossuthal is polémiába keveredett. A hazai ellenzéki mozgalom fejleményeiről a külföldet tájékoztató *Vierteljahrschrift aus und für Ungarn* 1843. évfolyamában párhuzamosan jelent meg Kossuth és Trefort cikke: míg az előbbi 14–15, az utóbbi 31 szavazatot adott volna az országgyűlésen a városoknak.¹³ Trefort a városi követek esetén eltörölte volna az utasítási jogot, Pestnek pedig nem egy, hanem két szavazatot adott volna, mert – úgymond – több intelligencia, vagyon, kereskedelem és ipar található benne, mint a legnagyobb és legintelligensebb megyében.

Még egy okból volt kedves Trefort személye a terézvárosi választók előtt. Tudták róla azt is, hogy már igen korán, sógorát, Eötvös Józsefet is megelőzve, állást foglalt a zsidók egyenjogúsítása mellett. (Szalay László tette közzé 1839-ben jogtudományi közlönyében, a *Themisben* Trefortnak *Az Oroszbírodalomban 1835-b. hozott zsidókat illető törvény* című tanulmányát.) Nem kevésbé tudták, hogy sógora írta a reformkorban a legszebb állásfoglalást az emancipációról, s hogy azóta sem szűnt meg képviselni ügyüket. A Terézvárosban lakott pedig a fővárosban élő zsidóság legnagyobb része, a lakosságnak több mint 37,5 százaléka! Olyannyira, hogy a városrészt ebben az időben „Zsidóváros”-nak is nevezték.¹⁴ Már a 18. század folyamán nagy számban telepedett itt meg a kereskedő- és kézművesnépesség, számuk pedig folyvást gyarapodott. A mai Erzsébetváros is idetartozott akkor. Ugyanakkor a Terézváros a főváros legmagyarabb kerülete is volt: a német céhes polgárság Budán, illetve a pesti oldalon a Ferencvárosban és a Józsefvárosban helyezkedett el.¹⁵ S még egy szempontból volt itt a polgári származású Trefort személye szívesen látott: kevés nemes élt itt, telepedett le a zsidók közé. Mindössze 2 föld-

¹¹ *Hazai mozgalmak*, Pesti Hírlap, 1848. VI. 27., 92. sz.

¹² TREFORT Ágoston, *A városok ügye s az ipar*, Uo., 1843. II. 9., 220. sz.

¹³ *Vorschläge zur Bestimmung des Verhältnisses der Landtagsstimmen der Städte. I. Kossuth's Vorschlag in Hinsicht des Verhältnisses der Städtestimmen. 2. Vorschlag von August Trefort*, *Vierteljahrschrift aus und für Ungarn*, 1843, II^{ter} Band 1te Hälfte, Leipzig, 1843, 159–175, 176–185.

¹⁴ PALLÓS Jenő, *Budapest 1848/49-ben: Történeti–statisztikai állapotrajz*, Bp., 1950, 41; *Budapest Enciklopédia*, 3. átdolg., bőv. kiad., Bp., 1981, 416–417.

¹⁵ Ifj. PALUGYAY Imre, *Magyarország történeti, földirati s állami legújabb leírása*, Pest, 1852, I, 345–346.

birtokos lakott a Király utca környékén, szemben a 372 kézművessel, 79 bankárral, kereskedővel, 10 gyárossal, 17 egészségügyi dolgozóval stb.¹⁶

Messze a Terézváros volt a maga 33751 lakosával Pest-Buda legnépesebb választókerülete (a Belvárosban 13665, a Lipótvárosban 10578, a Józsefvárosban 17554, a Ferencvárosban mindössze 8280 fő élt), s messze itt rendelkezett a lakosságnak legkisebb része, csupán 3,29 százaléka választójoggal. (Szemben a pesti Belvárossal, amelynek 14,61 százaléka mehetett el szavazni, vagy például a vidéki Bakabányával, amelynek 3101 lakosa közül 11,67%, vagy Esztergoméval, amelynek 8236 lakosából 19,24% volt választásra jogosult!)¹⁷ A Terézvárosban ugyanis a kerület sokezres zsidó lakossága mint „nem bevett vallás”-hoz tartozó az 1848. évi V. tc. szerint eleve nem rendelkezett választójoggal, ahogyan a sok kézműves- és kereskedősegéd, kisebb mester, házaló, szatócs, zsidóárús stb. sem, akik mint „gazdai hatalom alatt álló” személyek szintén nem vehettek részt a választásokon. A kirekesztettek városrésze volt a Terézváros: 33751 lakosából mindössze 795 fő mehetett el 1848. július 2-án szavazni.¹⁸

Lakóinak szavazási lehetőségük nem volt, de politikai véleményük annál inkább. Kapcsolataikkal, összeköttetéseikkel, meggyőződésük kifejezésre juttatásával nyilván befolyásolni tudták azokat, akiknek módjuk volt leadni voksukat. Hiszen a Terézváros 9091 zsidó lakosa nagyon is jól emlékezett arra az egészen közeli időre, amikor az év áprilisában a felheccelt csöcselék épp az ő városrészüket rohanta meg leginkább, tört-zúzott, hitsorsosait verte félholtra. Olyannyira, hogy az alantas indulatokat a miniszterelnök is csak akként volt képes leszerelni, hogy a zsidókat kizárta a nemzetőrségből, fegyvereiket elszedette, s az emancipáció ügye újra – ki tudja, meddig? – halasztást szenvedett. A piac emberei, a vállalkozók éppúgy, mint alkalmazottaik a maguk képviselőjének tekinthették Trefortot.

Ez a meggyőződés csendül ki a Pesti Hírlapnak abból a cikkéből is, amely a lap június 29-i számában mintegy szembeállítja egymással a két Magyarországot, a privilégiumok világát és a harmadik rendét. A cikk a születő kapitalizmus távlatából ítéli meg a „homonnai múltat” és a „terézvárosi jövőt”: „Pest város terézvárosi kerületében, mint halljuk, Trefort Ágoston választatik követté. Benne a polgárság egyik legelhatározottabb barátját fogja emelni követi székbe. Reá nézve a követi pálya csak folytatása leendő íróinak, melyen a népérdekek buzgóbb, elhatározottabb szóvivője nem volt. Szükségtelen említenünk az oeconomisták befolyását a múlt század végén Franciaország átalakulására. Ki mondja, hogy a polgári érdekek méltánylására nem többet tön Smith Ádám, midőn a munkát a népjólét egyik legfőbb tényezőjéül jelölé ki, mint Siéyes [így!] ismert röpirata a harmadik rendről? S Trefort a Terézváros jelölte, egyike azoknak, kik statusférfiaink között legtöbb nemzetgazdasági ismeretekkel bírnak.”¹⁹ A cikk ezután ismerteti a Ho-

¹⁶ BÁCSEKAI Vera, *Pest társadalma és politikai arculata 1848-ban (A választók és megválasztottak összetétele alapján)* = *Tanulmányok Budapest múltjából*, XIX, Bp., 1972, 283–324.

¹⁷ CSIZMADIA, *i. m.*, 326–328.

¹⁸ BÁCSEKAI, *i. m.*, 285.

¹⁹ *Hazai mozgalmak*, Pesti Hírlap, 1848. VI. 29., 94. sz. A cikk németül is megjelent: *Landtagswahlen*, Pester Zeitung, 1848. VI. 29., Nr. 708.

monnán történeteket, azzal a felszólítással: tájékoztassák a lapot minél több részletről, hadd kerüljenek pellengérré a fegyverrel szavazó, ütlegekkel érvelő emberek. A Pesti Hírlap munkatársai érezhetőleg őskori kövületnek tekintik mindazt, ami a zempléni faluban megeshetett, s magabiztosan várják a fővárosi választások napját.

Nem kellett csalódnok. Július 2-án az öt pesti választókerületből négy ellenzéki követ jutott az országgyűlésbe, méghozzá egyhangúlag. Két nappal később a Nemzeti című újság a következő közleményt publikálta: „Pest városában július 2-án következő eredménnyel történtek meg a követválasztások: belvárosi köv.: *Kossuth Lajos*, lipótvárosi: *Irányi Dániel*, terézvárosi: *Trefort Ágoston*, józsefvárosi: *Kendelényi Károly*; ezek közfelkiáltással. ... Ferencvárosi követ *Kacsokovics Lajos*.”²⁰

Fennmaradt a terézvárosi választás jegyzőkönyve is – az sincs tanulság nélkül. Legalábbis abban a tekintetben, hogy megtudható belőle: ki javasolta itt Trefortot a városrész képviselőjéül. A választási bizottság a következő jegyzőkönyvet küldte fel a Belügyminisztériumba:

„1848^{ik} Julius 2ⁿ megnyitandó országgyűlésre a pest városi 3^{ik} követválasztói kerületben az 1848^{ik} évi 5^{ik} törvényzcikk értelmében f. évi július 2ⁿ tartott követválasztásnak jegyzőkönyve.

Elnök: Polgár Károly

Helyettes: Beliczay Imre

Jegyző: Morlin Imre

Az elnök röviden előadván jelen gyülekezet célját, felszólítást intézett a választókhoz, hogy azok, kik ezen kerület részére követül ajánlani kívánnak, ajánlottaikat nevezék meg.

Ennek folytán Ney Ferencz választó elő állván követül Trefort Ágoston polgárt, Steindl Ferencz Molnár Györgyöt, Siklósy Károly Tóth Gáspárt ajánlá. –

Elnök erre ismételve felszólítja a választókat, hogy ha még volna közülök, ki követjelöltet ajánlani kívánna, tegye meg ajánlatát.

Azonban kétszeri felszólítására is többé senki sem jelentkezett. –

Ezek után az elnök noha a választók szembetűnő többsége Trefort Ágoston polgártárs mellett nyilatkozték, mindazonáltal felhívva a választókat, valjon a fennebbi követjelöltekhez kívánnak e szavazatot? – miután pedig a jelenlevő Steindl Ferenc, Kada István, Sprökker Pál, Pauer Imre és Uhl Alajos fejezik ki abbéli kívánatukat, sőt ezek is látván a többségnek Trefort Ágoston megválasztása iránti általános nyilatkozatát, a szavazat sürgetéstől elállottak; – Trefort Ágoston közakarattal képviselőnek kikiáltatott; – s az elnök által Trefort Ágoston polgártárs Pest város 3^{ik} választói kerülete követeül a törvény értelmében megválasztottnak nyilatkoztatott. –

Mely megválasztásról ezen eljárási jegyzőkönyv Trefort Ágoston urnak igazolásaul, s megbízó levél gyanánt egy példányban, – a belügyminisztérium s a városi levéltár részére

²⁰ Nemzeti, 1848. VII. 4., 46. sz.

pedig két példányban elkészítve kiadatott. – Költ Pesten július 22ⁿ 1848. Morlin Imre jegyző Polgár Károly Elnök Beliczay Imre All elnök.”²¹

A Trefortot ajánló Ney Ferenc jelentős személyisége volt a reformkornak, közel állott az ő, még inkább Eötvös József oktatásügyi törekvéseihez. Éppoly polgári származású volt, mint a követjelölt, nevelőként dolgozott különböző arisztokrata családoknál, majd 1844 nyaratól kezdve a pesti kisdedőv képezde igazgatói tisztségét töltötte be. 1848-ban a Magyar Nevelési Társaság, illetve az első egyetemes tanítói gyűlés elnökévé választották. Utóbb a belvárosi főreáliskola igazgatója lett.²² Több kiemelkedő neveléstani értekezést alkotott, elsősorban a kisdedővás kérdéseit elemezve. Róla még a csipkelődésre mindig kész *Magyarkák* című paszkvilluskötet is (Lipcse, 1845) osztatlan elismeréssel emlékezett meg: Ney „gondolkodó s tanulni szerető fő... akarata hajthatatlanul szilárd, s ő az ügynek, melynek vezetésére állíttatott, áldozni is kész.”²³ Személyében a népnevelésnek, a köznép erkölcsi felemelésének, a köznevelés polgári szellemű reformjának, az iskolakötelezettségnek és a tanítóképzésnek legismertebb hazai képviselője tette le voksát Trefort mellé.²⁴

A fővárosi választások pikantériája különben, hogy miközben Trefortot a terézvárosi zsidó polgárság támogatása juttatta be a parlamentbe, a szomszédos Lipótváros egyidejűleg megválasztott képviselője, Irányi Dániel megválasztása után célszerűnek látta leszögezni: a zsidók emancipációját mint veszedelmet pártolni nem fogja. Ki is váltotta ezzel a liberális és radikális orgánumok, a Kossuth Hírlapja és a Marczius Tizenötödike felháborodását.²⁵ Az utóbbi szerint nyilatkozatával Irányi a nyárspolgárságnál ugyan nagyon népszerű lehet, de Pest város értelmiségét maga mögött látni nem fogja. Irányi azzal védekezett, hogy ő a haza ügyét az emberi jogoknál is fontosabbnak tartja. Nem ő változott március óta, hanem a körülmények: az emancipáció keresztülvitele kihívná a durva tömeg kitéréseit, egymás ellen uszítaná az osztályokat akkor, amikor a haza veszélyben van.

Furcsa szembeállítás ez. Igazolja azokat, akik fontosnak tartották, hogy Trefort, az emberi egyenjogúság feltétlen híve helyet kapjon az országgyűlésen. A Közlöny 1848. július 6-i száma szerint az államtitkárt az előző napon megnyílt törvényhozásban a II. osztály tagjaként igazolták.²⁶ Az új típusú, immár a céhes kereteken kívüli polgárságnak az ő megválasztásával először nyílt lehetőség viszonzni azt, amit érdekeinek képviselői érte cselekedtek.

²¹ Magyar Országos Levéltár, H-13. Btım. Országglászati Osztály, 1848–2–368.

²² *Ney Ferenc*, Vasámapi Újság, 1889. IX. 22., 38. sz.; NEY Klára Mária, *Ney Ferenc élete és munkássága*, Bp., é. n.; OROSZNÉ MURVAI Margit, *Tavasi Lajos élete és munkássága = TAVASI Lajos Válogatott pedagógiai művei*, Bp., 1955, 20, 31, 36.

²³ *Magyarkák 1845-ből*, Lipcse, 1845, 187.

²⁴ Vö. 1848-ban megjelentetett könyvét: *A népnevelés hatása Magyarhon népeinek erkölcsiségére*, Pesten, 1848.

²⁵ *Fővárosi ujdonságok*, Kossuth Hírlapja, 1848. VII. 5., 4. sz.; CSERNÁTONI, *Július 2-án*, Marczius Tizenötödike, 1848. VII. 3., 94. sz.; IRÁNYI Dániel, *Csernátónihoz*, Uo., 1848. VII. 5., 96. sz.

²⁶ Közlöny, 1848. VII. 6., 27. sz.